

K3A
1982
ROMANO-HISPANIC
AD USUM
TRONIUM HISPANORUM ORDINATAE
TOMUS I.
JURIS ROMANI HISTORIA

Ciudad de Valencia
Universidad de Valencia

FONDO BIBLIOTECA PUBLICA
DEL ESTADO DE NUEVO LEON

JURIS ROMANI HISTORIA

IN VII. EPOCHAS DIVISA

AB URBE CONDITA

USQUE AD EXITUM JUSTINIANI.

EPOCHA PRIMA.

AB URBE CONDITA USQUE AD EXACTOS REGES.

1 Juris civilis Romanorum historiam adolescentibus tradituro, inutile prorsus putamus inquirere, utrum urbs Roma condita fuerit a Pelasgis aliquod ante Romulum saeculis, ut visum est pluribus, an vero ipse Romulus cum fratre suo Remo, sit ejus verus Conditor ope coloniae Albanæ, anno ante æram vulgarem 753, quia præterquam quod res est densissimis tenebris obvoluta, nec minimus ex ejusdem examine fructus capi potest. Insuper igitur habita quæstione ista, Romulum appellabimus, ut vulgo placet, urbis Conditorem, urbemque dicemus conditam laudato anno 753. ante vulgarem æram.

2 Quamvis enim Remus, si.
Tomo I.

mul cum Romulo dux fuerat colonia Albana à qua urbs dicit originem & a parte multitudinis Rex consulatus; tamen, Regni cupidine fœdum inter fratres coortum certamen, & in eo ictus cecidit, ut id late enarrat Livius lib. 1. histor. cap. 6. addens simul vulgatiorem famam esse, ludibrio fratri Remum novos transluisse muros: inde ab irato Romulo interfectum. Sed quidquid sit de modo quo Remus in urbis initio perit, illud certum est, solum Romulum potitus imperio, adque ab ejus nomine novam urbem appellatam Roman.

3 Novos colonos retinuisse in principio pro legibus, mores Albanorum, exemplo aliarum

A

23647

EPOCHA I.

coloniarum, quæ jura communia cum suis Metropolibus in initio saltem servarunt, nemo est qui ambigat: idque significare voluit Pomponius in *l. 2. §. 1. de orig. jur.* inquiens: *Initio civitatis nostræ populus sine lege certa, sine jure certo primum agere instituit*, id est, sine jure scripto, seu expresse statuto, quasi diceret, solos mores quos Alba traxerat Romanus populus, tunc temporis pro legibus fuisse.

4 Quia vero in nova civitate plura incidere necesse erat, quæ non possent ad mores componi, ipsa exegit necessitas, ut ea Regum arbitriis deciderentur: adque ut esciret populus quid sibi faciendum vel omittendum in eis in quibus silebant mores, sæpe ipsi Reges propositis, vel per præconem promulgatis edictis, suam servandam voluntatem ostendebant. Hinc *Liv. d. l. 1. capp. 32. & 44. & passim* alii Scriptores mentionem faciunt edictorum regiorum, albique regii. Atque hunc respexit Pompon. cum in *laud. l. 2. §. 1. de orig. jur.* ait, quod *omnia manu a Regibus gubernabantur*, significans per verbum *manu regiam* potestatem

5 Ex his non inferas nullam omnino legem, seu jus expressissimum statutum, Romanos Regum temporibus habuisse: quod initio duntaxat conditæ civitatis continet. Postea autem, ut refert Pompon. in *eadem l. 2. §. 2. aucta in aliquem modum civitate*, ipse Romulus populum in triginta partes divisit, quas *Curiæ* appellavit, propterea quod tunc Reipublicæ curam per sententias partium earum expediebat. Et ita *Leges* quasdam & ipse *curiatas* ad populum tulit; plebemque ab illustrioribus secevit, e quibus Senatum constituit. Non igitur Romulus merum principatum instituit, sed summum imperium cum Populo & Senatu ita communicavit, ut Rex Senatui præasset, populum rogaret bella administraret, jus in urbe dicere: *Senatores*, qui *Patres* sunt dicti, consilia cum Rege de republica caperent, magistratusque gererent: *Populus* denique in comitiis de legibus, de bello & pace, necnon de Magistratis creandis curiatim ferret suffragia, *Dionys. Halicarn. Antiq. Roman. lib. 2. cap. 12.* Has curiatas leges ex veteribus Scriptoribus collegerunt *Anton. Augustin. Justus Lipsius, Paullus Merulla*, aliisque.

6 Monere autem hic oportet, Romanis in usu fuisse tria Comitorum genera, quæ nihil aliud erant, quam: *Conventus populi de rebus publicis decidentis*. Appellata sunt *curiata, centuriata, & tributa*: quorum nonum minus diversitas a diverso modo, quo *Populus* in eis ferebat suffragium, sumpta est, divisus scilicet per curias, centurias, & tribus. Prima antiquissima ab ipso Romulo instituta, ut modo monuimus: *centuriata* instituit *Serv. Tullius VI. Romanorum Rex*, ut exponimus *infra n. 14.* tributa denique omnium recentiora, plebs fustituit anno 263.

AB URBE CONDITA USQUE, CÆT.

ut obsisteret summæ Patriciorum potestati post famosam in montem sacrum secessionem, quam *infra. nn. 21. & 22. memoramus*. Hæc ubique haberi poterant: quod contra erat in curiatis & centuriatis, quæ summa religione certis locis erant alligata; prima etenim intra pomœrium habebantur; centuriata intra pomœrium fieri nefas erat, sed in Campo Martio fiebant. Erat autem pomœrium locus per totius urbis circuitum, pone muros, regionibus certis determinatus, quem antiqui in condendis urbibus in augurato consecrabant, neque patiebantur vel ædificiis impediari vel arari. In comitiis curiatis & centuriatis universus populus conveniebat legesque condebat, quæ secundum comitiorum genus, curiatæ seu centuriatæ dicebantur: in tributis vero plebs plebiscita. Modum leges & plebiscita condendi Justinianus memorat in *§. 4. Inst. de jur. nat. gent. & civ.* inquiens, legem esse quod populus Romanus, Magistratu senatorio interrogante, constituebat; & plebiscita quæ plebs plebejo interrogante Magistratu. Illum late describit *Gravina de orig. jur. civ. lib. 1. cap. 30.* postquam *capit. 28.* plene quoque de comitiis disseruerat. Latissime etiam de modo ferendi leges & plebiscita agit *Heinec. in Antiq. Rom. syntag. lib. 1. tit. 2.*

7 Patet ex dictis, imperium a Romulo statutum, populo illud extorquentे, non fuisse plene *Monarchicum*, sed *mixtum*:

quod ut tironibus in hujus historiæ principio clarius innoscat, animadverte hic libet, tria esse regiminis seu imperii genera, *Monarchicum*, in quo majestatis jura sunt penes unum solum, quem Regem, Imperatorem seu Principem appelles, nihil interest; *Aristocraticum*, ubi soli Nobiles seu Optimates illa habent; & *Democraticum*, in quo universus populus eis potitur. Et quia fieri potest, & alicubi contigit, ut ipsa jura majestatis, seu summi imperii inter Regem & Nobiles, seu universum populum partita sint; inde est ut exsurgent imperia, quæ *mixta* dicimus: quale ut modo vidimus, Romanorum fuit. Primus ejus status sub Regibus qui septem fuerunt, nimirum, I. Romulus, II. Numa Pompilius, III. Tullius Hostilius, IV. Ançus Martius, V. Tarquinius Priscus, VI. Servius Tullius, VII. Tarquinius Superbus.

8 Romulo e vivis sublati, magnum inter Patres de Rege creando subortum dissidium quod non nisi post anni intervallum sopitum; & fremente plebe, ut pro pluribus in interregno dominantibus, unus Rex crearetur, decreverunt Patres, ut cum populus Regem jussisset, id sic ratum esset, si Patres auctores fierent; atque ita creatus fuit Numa, qui sectus exemplum Romuli, plures etiam leges curiatas tullit, magnam partem ad sacra pertinentes, *Tacitus III. Annal. cap. 26.* atque ut eis maiorem conciliaret auctoritatem,

EPOCHA I.

ac reverentiam multitudinis imperitæ, & illis sæculis rudis, simulavit sibi nocturnos congressus cum Dea Ægeria esse; atque ejus se monitu, quæ acceptissima Diis essent, sacra instituere.

9 Pontifices instituit, qui omnes initio ex patriciis desumpti sunt. Horum omnium supremus qui collegio prærat, *Maximus* dicebatur. Eorum officium erat lites sacras judicare, & quæ ad Deorum cultum pertinebant ordinare, summa in is prædictii potestate. Ita appellati a ponte subilio in Tyberi, quem quod sacer æstimaretur, sois ipsis licuit reficere Janum, id est, Jani templum, indicem pacis belique fecit: apertum, ut in armis esse civitatem: clausum pacatos circa omnes populos significaret. Sed & auctor quoque fuit celeberrimæ divisionis diem in fastos & nefastos, Liv. lib. 1. a cap. 17. ubi hæc omnia enarrat, & ejus justitiam, divini humanique juris peritiam, & in augenda civitate industriam laudat; atque maximum ejus operum fuisse tutelam per omne regni tempus, aut minorem pacis, quam regni: atque ita, ut Romulus bello, hic pace civitatem auxit. Ille 37. annos regnauit, iste 43. Nefasti dies dicebantur, in quibus jure agere non licebat; fasti e contrario: quod Ovidius cecinit lib. 1. Fa- storum vers. 47.

Ille nefastus erat, per quem tria verba silentur:
Fastus erit, per quem lege licet agi.

Dixit tria verba, id est, famosa illa DO, DICO, ADDICO, de quibus infra. n. 36.

10 Tullus Hostilius pacificus Nummæ successit, & non solum ei fuit dissimilis, sed ferocior etiam Romulo, multo magis armis quam legibus ferendis intentus. Præcissimas de contractibus ei adscribunt Historiographi, & illam quam laudat Dionys. Halicarn. *Antiq. lib. 3. cap. 18.* de tergeminis ex publico ærario allendis, occasione celeberrimi certaminis quo tergemini Horatii cum Curiatiis tergeminis acerime dimicarunt, pro Imperio Romanis aut Albanis stabilendo, ut accuratissime ipse refert, & Livius d. lib. 1. cap. 24. & seq. Ejus imperium annos 32. duravit.

11 Ancus Martius Numæ Pompilii ex filia nepos, mortuo Tullo, Rex creatur. Avi instituta satis neglecta, in usum revocare studuit, & inter ea ius faciale de ritu & ceremoniis indicendi bellum; ac plurimum civitatem, regionemque Romanam auxit atque munivit. Coercendæ multitudini primus carcerem media urbe ædificavit; leges autem tulisse Scriptores non memorant. Imperat annos 24. Liv. d. lib. 2. cap. 32. & seqq.

12 Et quia ipse Ancus decessit relictis filiis pubertate jam proximis, quidam alienigena, Damarathi Corinthii filius, qui Romam commigravit cupidine & spe magni honoris, ibique nomen. L. Tarquinium Priscum edidit, & ab ipso Anco liberis

AB URBE CONDITA USQUE, CÆT.

suis tutor datus erat, institutus, ut quam primum comitia Regi creando fierent, & cum sub tempore Anci filios venatum ablegasset; regnum ambitiosse petuit, habita eleganti oratione ad animos plebis conciliandos, quam tradit Liv. d. lib. 1. cap. 35.: illaque audita, eum populus Romanus ingenti consensu regnare jussit. Nullam ejus legem de rebus privatorum recenssent veteres. Et postquam 38. annos regnasset, insidiis filiorum Anci Martii periit.

13 Occiso L. Tarquinio sufficitur in ejus locum Servius Tullius ipsius gener, qui propria & uxoriis Tarquinii industria, ita inter turbines quas insidiæ excitarunt, se gessit, ut primus injussu populi, Rex voluntate Patrum crearetur. Et quamquam ita creatus jam usu haud dubie regnum possederat, tamen quia interdum jactari voces a juvene Tarquinio audiebat se injussu populi regnare, conciliata prius voluntate plebis, ausus est ferre ad populum, vellent juberente se regnare? tantoque consensu, quanto haud quisque alius ante Rex est declaratus; regnumque ea humanitate & prudentia gubernavit, ut bono etiam moderatoque succedenti Regi difficultis emulatio esset. Plurimas maximeque utiles leges tulit, quibus ipsos Reges voluit obtemperare, ut dimidium detraxisse credatur regiæ potestati, Dionys. Halicar. lib. 4. cap. 25. Tacit. *Annal. III. cap. 26.* ubi eum præcipuum sanctorem

legum appellat, quibus etiam Reges obtemperarent.

14 Inter præclara ejus opera eminent celeberrima censūs institutione, de quo ita loquitur Liv. d. lib. 1. cap. 43. Censum enim instituit, rem saluberrimam tanto futuro imperio: ex quo belli, pacisque munia non viritim, ut ante, sed pro habitu pecuniarum fierent: atque ut id facilius consequeretur, classes centuriasque ex sensu descripsit, cuique classi assignans personas secundum copiam divitiarum, divisas in certas centurias, id est, hominum centum multitudines seu agmina; & quia voluit quod populus per classum centurias divisus suffragium ferret, orta sunt centuriata comitia sed tandem hic magnus Rex interficitur a juvene Lucio Tarquinio ejus genero, stimulato a feroci Tulia uxore sua, Servii filia, ut late narrat Liv. d. lib. 1. cap. 47. & seq. cum regnasse annos 44.

15 Inde, ait ipse Liv. cap. 49. *Lucius iste Tarquinius regnare occæpit*, cui Supervo cognomen facta indiderunt, quia sacerdotum sepultura prohibuit, Romulum quoque inseptum periisse dicitans: primoresque Patrum, quos Servii rebus favisse credebat, interfecit; armatisque corpus circumsepsit; neque enim ad jus regni quidquam præter vim habebat, ut qui neque populi jussu, neque auctoribus Patribus regnaret. Abrepta igitur monarchia ita abusus, ut legibus omnibus eversis, omnia pro

sua libidine & tyrannide rege-
ret. Ita annos 25. regnavit,
quousque ob nefandum stuprum
a filio suo Sexto Tarquinio Lu-
cretiae illatum, ipse suique Ro-
ma pulsi, finem statui Roma-
norum sub Regibus fecerunt,
anno ab U. C. 244. Incertum
est fuerit filius, an nepos Lucii
Tarquinii Prisci.

16 Leges in hoc statu latae,
collegit in usum publicum Papiri-
us Pontifex Maximus sub ini-
tium liberæ Reipublicæ: quæ
collectio *jus civile Papirianum*
dicta est, etsi Papirius nihil de
suo ibi adjectit, sed tantum le-
ges regias sine ordine latae in
unum composuit, ut Pompo-
nius refert in *l. 2. §. 2. de orig.*

EPOCHA SECUNDA

AB EXACTIS REGIBUS ANN. U. C. 244.
USQUE AD AN. 305.

17 **E**xactis Regibus, duo
Consules comitiis centuriatis crea-
ti sunt, eadem potestate ac au-
toritate, qua Reges potieban-
tur, ut vere regia potestas pe-
nes Consules esset; & libertas
quam populus affectabat in eo
sita, quod annum imperium con-
sulare factum est, non quod di-
minutum quidquam sit ex re-
gia potestate, *Liv. lib. 1. cap.*
ult. & lib. 2. Consules appella-
vit, ut scirent se debere civibus
suis consulere.

18 Qualis fuerit ea tempe-
state juris Romani facies, me-

jur. Quamvis autem in hoc 2. §.
adjiciatur Papirio prænomen *Sextus*, & in §. 36. ejusdem *l. Pu-*
blius; tamen probabilius & fere
certum est, *fuisse Cajum*, quia
ita laudatur a diligentissimo
Dionys. Halicar. *Antiq. lib. 3.*
cap. 50. cuius auctoritas coagit
Interpretes, ut variis modis in-
tenderint textum Pomponii em-
endar. An vero Papirius col-
legerit omnes leges regias, vel
eas duntaxat quæ de rebus sa-
ceris locutæ erant non constat.
Illud certum est, Granium Flac-
cium commentariis illustrasse Pa-
pirianum jus in libro quem in-
scripsit de *Indigitamentis*, id est,
ritibus sacris, tempore Julii Cæ-
saris.

morat Pomponius in *d. l. 2. §. 3.*
de orig. *jur. his verbis: Exactis*
deinde Regibus lege Tribu-
nicia, omnes leges hæ (regiae)
exoleverunt, iterumque copis
populus Romanus incerto ma-
gis jura & consuetudine ali-
quam per latam legem, idque
prope viginti annis passus est.
Noluit autem per ea significare,
populum nullo omnino jure cer-
to usum fuisse, sed nullo scri-
pto aut stabilito expressa san-
ctione, ut de initio urbis dixi-
mus *n. 3.* Quamvis enim plures
leges regias servavit, ut de eis

AB EXACTIS REGIBUS, CÆT.

quas de contractibus tulit Ho-
stilius, aliisque, tradunt Scripto-
res, eas non ut leges, sed ut
mores receptos, suscepit.

19 A quo fuerit lata lex
Tribunitia hic memorata, non
satis constat. Forte ab aliquo
tribuno celerum, qui jam ab
ipso Romulo creati fuerant, no-
men sortita, quia nondum nati
Tribuni plebis. Verisimile est
eam fuisse legem illam curiatam,
cujus meminit Tacit. *Annal. XI.*

22. dicens: *Quæstores etiam tum*
Regibus imperantibus instituti
sunt: quod lex curiata osten-
dit a L. Bruto repetita. Man-
sitque Consulibus potestas deli-
gendi. Quia nulla alia appetet

lata aut repetita eo tempore quo
Reges urbe pulsi. Et cum con-
stet eam de re maximi momen-
ti, potestate diligendi Quæsto-
res fuisse locutam, non est ab-
sonum concicere circumscriptisse
& designasse Regum pote-
statem, eamque Consulibus fuis-
se accommodatam, curante Ju-
nio Bruto, expulsionis auctore.

20. In eo autem quod ad-
dit Pomponius, populum sci-
licet fuisse passum viginti annis
jus incertum, mendum notant
Interpretes, propterea quod dura-
vit hic status usque ad leges XII.
Tab. id est, sexaginta annis, seu
prope. Probabilem erroris cau-
sam assignat Ainkeroek *Prae-*
termis. ad leg. 2. de orig. jur.

21 Hujus temporis initio nul-
lus obstitit Consulum potestati,
omnisque jurisdictione erat penes
eos quousque annos 260. sæva
& effrenata Patriciorum & fœ-

neratorum crudelitas & avaritia,
plebem ad seditionem & in mon-
tem sacrum secessionem adegit,
unde aliter adduci non potuit,
quam conventione inter eam &
Patritios inita: *Ut plebi sui Ma-*
gistratus essent sacrosancti, qui-
bus auxiliatio adversus Consu-
les esset; neve cui Patrum ca-
pere eum Magistratum liceret.
Atque ita Tribuni plebis creati
duo, C. Licinius, & L. Albi-
nus, qui tres collegas sibi crea-
verunt, & in his Sicinium sedi-
tionis auctorem, *Liv. lib. 2. cap.*
33. Quorum numerus, nova con-
tentione exorta usque ad 10. cre-
vit, *idem Liv. lib. 3. cap. 30.*

22 Hoc auxilio freta, auda-
ciorque plebs facta, ad evertendam
aristocratiæ, quam Sena-
tus affectabat, tota incubuit.
Hinc Tribuni, plebem a cætero
populo segregantes, frequentes
ad plebem rogationes tulerunt,
quas plebs divisa per tribus in
comitiis, quæ idecirco tributa
sunt dicta, facile ratas habebat:
atque inde orta plebiscita, de
quibus Justinian. in *Insti. §. 4.*
de jur. nat. gent. & civ. Quia
vero neque Senatus approbabat
plebiscita; neque plebs rata ha-
bebat senatus consulta, ad sum-
mum confusio deducta, neutra
parte alteri concedente leges fe-
rendi potestatem; & vix eo tem-
pore lex ulla a toto populo co-
muni centuriatis lata præter A-
teriam Tarpejam anno. 300 quæ
omni Magistratu concessit suæ
potestatis læsæ reos multare.

23 Hæc tristissima Reipubli-
cæ facies, quæ ultimam ei mi-

nabatur ruinam, utrumque coegerit Ordinem, Senatum, & plebem, ut de illius quærenda salute cogitarent sedulo. Et quia an. 293. Terentius Arsa ferox Tribunus plebis, & Consulibus infestissimus, his absentibus promulgaverat legem Terentillam ab eo dictam: Ut quinque viri crearentur legibus de imperio consulari scribendis: quo populus in se jus dederit, eo Consulem usurum: cui Senatus, duce Quinto Fabio disertissimo urbis Praefecto, ita restituisti, ut usque ad adventum Consulum differretur, imo & tolleretur, Liv. lib. 3. cap. 9. necesse fuit, ut huic maximo medendo malo, Patres & plebs æquo animo convenirent de condendis legibus æquandæ libertatis. Conventum igitur est de legibus, & tantum de latore mansit disceptacio: quæ sumpita est facto anno 300. senatusconsulto, quod plebiscito confirmatum est, ut Legati mitterentur Athenas, qui inclytas Solonis leges describerent, aliarumque Græciæ civitatum instituta, mores, juraque noscerent, Dionys. Hal. Antiq. lib. 10. cap. 51. Liv. lib. 3. cap. 31.

24 Atque eodem anno in Græciam missi sunt Legati, non decem, ut legitur apud Pompon. in famosa l. 2. §. 4. de origin. jur. quem nonnulli leviter emendant ut sustineant, Binkersho in Prætermis. ad d. l. 2. §. 4. sed tres, Spur. seu Publius Posthumius Albus, Aulus Manlius, & P. Sulpicius Camerinus: quibus reversis cum ma-

gnallegum, morumque farragine, creati sunt Decemviri legibus ferendis; eisque datum summum imperium sine provocatione; & ne quis eo anno (302) alias Magistratus esset, ut mutata fuerit forma civitatis ab Consulibus ad Decemviro, quemadmodum ab Regibus ante ad Consules venerat, Liv. lib. 3. d. cap. 31. & cap. 33.

25 Utentes Decemviri interprete Hermodoro probo viro & prudente, Epheso patria sua, sine ullo crimine exule, operam condendis legibus dederunt, ingentique hominum expectatione decem proposuerunt tabulas totidem continentibus leges, & populum advocaverunt ad concionem modestissimam atque pulcherrimam, quam tradit Liv. lib. 3. cap. 34. ut leges æquiores, probatoresque universo populo evaderent. Et cum ad rumores hominum de unoquoque legum capite edito, satis correctæ viderentur, ut Decemviri optabant, centuriatis comitis X. Tab. leges perlatæ sunt anno 303.

26 Vulgatur deinde rumor, duas deesse tabulas, quibus adjectis, absolvii posset velut corpus omnis Romani juris. Atque ea exspectatio, cum dies comitorum appropinquaret, desiderium Decemviro iterum creandi fecit: qui sequente anno 304. duas, quæ desiderabantur, tabulas adjecerunt, quæ postea anno 305. probatae et perlatæ fuerunt: atque ita completa XII. Tabulæ; et inde ortum famosissimum nomen I. um seu legis

XII. Tab. utroque enim numero in eis laudandis utimur; appellanturque a Liv. lib. 3. cap. 34. fons universi publici privatique juris; ac de eis dicere non dubitavit Cicero lib. 1. de orat cap. 44. omnibus omnium Philosophorum bibliothecis anteponendas, & lib. 2. de legib. cap. 23. quod ejus tempore, qui vellent dare operam juris prudenter, ipsa verba, tanquam carmen necessarium discere cogentur.

27 Hæ celeberrimæ leges tempore D. Cypriani extabant adhuc, imo & sœculo 6. æræ vulgaris, ut ex Caji Jurisc. commentariis patet, unde plures Pandectarum leges desumptæ. Sed periisse per Barbarorum in Italiam irruptionem, fragmentis duntaxat earum remanentibus: quæ plures viri insignes colligere curarunt, inter quos eminent Jac. Gothofr. qui nedium ea collegit, sed & magno delectu in ordinem rededit in Fontibus quatuor juris civilis. Ea exscriptis in sua juris historia C. Mantin. atque etiam Bach. qui ulterius paraphrasim adjectit, propterea quod leges scriptæ fuere verbis nunc valde obsecris, utpote antiquissimis. Quare, & quia quæ ad jus Justinianum faciunt, sparsa in Pandectis suis locis habemus, necessarium non putamus illa hic transcribere.

28.28 Dum hæ agebantur, Decemviri in ambitionem & tyran-

nidem alienati, eorumque coryphaeus Appius Claudius turpisima & sclestissima in castam Virginiam libidine foedatus, ita universum populum commoverunt, ut factum fuerit senatus-consultum: Ut Decemviri se primo quoque tempore magistratu abdicarent: Q. Furius Pontifex maximus Tribunos plebis crearet: Vne cui fraudi esset secessio militum plebisque; secesserant enim in Aventinum tyrannidis declinandæ causa; & postea omnibus Romanis reversis, decem plebis Tribuni, & duo Consules populares L. Valerius, & M. Horatius creati sunt: qui cum velut in controverso jure esset, tenebræ Patres plebiscitis, legem centuriatis comitiis tulere: Ut quod tributum plebs jussisset, populum teneret: qua lege tribunicis rogationibus telum aceratum datum est. Sed & restituta lege de provocatione, aliam novam sanxerunt: Ne quis ullum Magistratum sine provocacione crearet: quæ duæ leges appellari solent a Consulibus qui eas tulerunt, Valeria, Horatia; & saepissime, quasi una duntaxat lex fuerit; sub nomine lex Horatia, utraque significatur. Ita restituta Consulum & Tribunorum potestate, & Decemviris magistratu abdicatis. Appius Claudius in carcere in conjectus mortem sibi conscient, cæterique meritas pœnas subierunt, Liv. lib. 3. a cap. 35. usque ad 60. instans.